

Biografiske Optegnelser af Toldinspektør i Kjøbenhavn, Etatsraad Hans Muus.

Meddelt ved H. R. Hiort-Lorenzen.

Med Udeladelse af nogle historiske Bemærkninger om Forfatterens Fødeby, Kjærteminde, og dens Handel, om hele Landets Handel, Toldindtægter, Tab ved Smuglerier o. desl., der ikke savne Interesse, men ligge udenfor nærværende Tidsskrifts Omraade, meddeles her efterfølgende efterladte Optegnelser af Toldinspektør, Etatsraad Hans Muus, om hvis Slægt iøvrigt henvises til „Danske Patriciske Slægter“ I, S. 209 ff.

Paa efterfølgende Blade vil jeg søge at optegne, hvad der er hendet mig i min Levetid, derved berøre tillige min Embeds Vandel, mine Idrætter, private og offentlige, og ikke forbigaa de Feiltrin, jeg paa min Leve- og Embedsbane har gjort mig skyldig udi, men heller ikke de Bestræbelser, jeg efter min Stilling har anvendt for at vorde nyttig for mit Fødeland, min Konge og for mine Medmennesker; saa og ikke heller den Strid, jeg har havt med min Karakterfeil, Letsind og et hidsigt og frygt Temperament, som vel ikke sielden til min store Sorg, Anger og Fortrydelse har ført mig vild, men som ogsaa har været Kilden til den virksomme og, om jeg selv maa sige det, utrættelige Vandel, og til den mig medfødte Lyst til at gavne i min Virkekreds. Ogsaa vil jeg bestræbe mig for at optegne de Verdens-Begivenheder, jeg har oplevet og som have havt Indflydelse paa vort Fødeland, ligesom jeg da og maa omtale de Mænd, jeg har været samtidig med eller staaet i Forbindelse med. I det Hele skal jeg beflitte mig paa den Sandhedskiærlighed, der anstaaer den gieve Dane, og iøvrigt intet tegne, som strider mod min Overbevisning. Skulde jeg da feile, som i min indskrænkede Stilling er mulig, skal jeg dog tage den Overbevisning med mig i min Grav, at jeg ikke i ond Hensigt har feilet.

Skrevet den 5 Septbr. 1810.

Muus.

I Kierteminde fødtes jeg den 20 Juni 1758. Min Fader Ove Muus var den ældste af 2 Sønner af en Kiøbmand samme-
 steds, Laurids Muus, saa vidt jeg veed en Bondesøn fra en
 Gaard kaldet Musegaarden ved Seden, tæt ved Odense Fjord.
 Min Farfader var gift med Elisabeth Kirstine Morsing, en Præste-
 datter af en Familie, som endnu er til i Jylland, og som sees
 nærmere af en Slægtskabs Beskrivelse efter Borgermester Schiøt
 i Kierteminde, jeg eier. Min Moder var Anne Cathrine Berntsen,
 en Datter af en Kiøbmand der i Byen. Hun havde en Broder,
 en agtet Borger og Kiøbmand i Kierteminde, nemlig Hans
 Berntsen, efter hvem jeg bær mit Fornavn og hos hvem jeg
 blev opdraget fra mit fjerde Aar, da min Moder døde. Ogsaa
 havde hun en Søster eller Halvsøster, gift med en Herskabskok,
 navnlig Beck, som efterlod sig 3 Børn, hvoraf en Datter var
 gift med Skomager Leger her i Byen og er død; en Søn Jo-
 hannes Beck, engang Kiøbmand i Assens, nu boende i Odense,
 og en Datter, gift med en agtbar Bagermester Dyrhauge i Kiø-
 benhavn. Min Fader havde en eneste Broder Henrich Muus,
 Skipper i Kierteminde. Han var i sin Stand en meget agtet
 Mand, men var ikke lykkelig gift. Af hans Børn vides ikke
 flere at leve end en Søn Christen Muus, Politibetjent i Kiertem-
 inde, hvis Enke og Børn jeg i mange Aar understøtter.

Min Farmoder var gift anden Gang med min benævnte
 Morbroder Hans Berntsen, som altsaa baade var Stiffader og
 Svoger til min Fader. Af hendes Familie lever endnu Hilleborg
 Brok, Enke efter Kiøbmand Peder Nielsen i Nyborg, og Her-
 mandine Brok, i Ægteskab med Kiøbmand I. Jensen i Svendborg,
 o. flere, som jeg ikke kiender til.

Min Fader var ikke heldig Kiøbmand, han havde Deel med
 hans Svoger og en Kiøbmand Ahlgren i en Tobakshandel, som
 gik under eller rettere gik fra Kiøbstæderne til Ærøe og andre
 Øer i Anledning af Fr. 1760 som forbød fremmede Tobakkers
 Indførsel og henviste Kiøbmændene til den i Kiøbenhavn op-
 rettede Tobaks-Regie, hvortil de ogsaa for en vis ikke skadeløs
 Pris maatte aflevere deres Beholdninger, og da denne Angivelse
 vel ikke skeede saa ganske nøyagtig, sendtes Visiteurer fra Kiø-

benhavn til alle fyenske Stæder, og confiskerede de uangivne Beholdninger. Min Fader kunde ikke taale stort Tab, og dette og mere virkede endnu det Uheld, at han ikke kunde svare til sin Gield, men til Creditorernes Fyldest maatte sælge sin Gaard, den anden paa venstre Haand af Langegade, nu indbygget med Kiøbmand Søren Esskildsens Gaard, dertil sit Fartøy og sit Indbo m. v., endog hans Bibel, hvori hans Børns Navne og Fødselsdage stod antegnet, blev bortsolgt. Han blev derefter Tolder ved Toldforpagtningen og døde i Aaret 1770 som Konsumtionsbetjent i Odense. Mine Forældre havde ialt 10 Børn, men kun 5 levede, da de ruineredes, nemlig:

1. Laurids Muus, som vor Farmoders Broder, Præsten Morsing paa Thorseng tog til sig, sattes siden i Nyborg Skole, blev Cantor ved Wallø Stift og 1771 Præst i Haudrup paa Stiftet. Han døde 1774 og efterlod sig en Søn Laurids Muus, nu Lærer med Krigsassessors Character ved Landkadet-Academiet, en Datter Laurentia, død ugift.

Enken Ch. Behn blev i Kaldet gift med Præsten Kihl, der tilligemed hende er død og efterlod sig 2 Børn: Georg Kihl, Violon i Capellet, . . . Kihl gift med Captain og Landinspektør Schrøder.

2. Elisabeth Muus, kom i Huset hos vor Familie, en Færgemand Herman Brok i Vemmenæs paa Thorseng, tiende siden for sit Brød, indtil hun udtient og syg kom i Huset hos mig. Hun eiede omtrent 500 Rdl. og endeel godt Linned, som hun overdrog til min Kone og mine Børn, mod at vi har forpligtet os til at underholde hende hendes Livstid og give hende Begravelse. Hun har været her siden 1805 og er nu 63 Aar gl.¹⁾ Jeg tvivler ikke paa, at jo min gode Kone og Børn een for alle og alle for een ville ihukomme dette Løfte, om hun skulde overleve mig. Dog forstaaer det sig at, naar Omstændighederne skulde kræve det, søges om Plads til hende i Abel Cathrines Stiftelse, som hun strax faaer, naar Plads er ledig, men da maa hende dog alligevel

¹⁾ Hun døde 1820 og begravet i vor Familiebegravelse paa Assistentens Kirkegaarden. Muus.

gives en aarlig Understøttelse omtrent 30 à 50 Rd. Til hendes Begravelse har hun i Eje omtrent 100 Rdl.

3. Thor Muus, kom til vor Moders Familie, Postmester Melbyes i Odense, hvorfra han gik til Søes, tiente sig frem til Skibskapitain og døde ugift i Kiøbenhavn 1789.
4. Anne Sophie, kom i Huset hos vor Familie paa fædrene Side, en Bager Aasslef i Nyborg, kom derefter til Kiøbenhavn og gift med Glarmester Schmidt. Hun levede derefter som Enke i 17 Aar og døde i Aaret 1812. Hun havde en Datter, gift med Capitain Nikolin ved Norske Livregiment, men døde af Skræk ved Bombardementet 1807 og efterlader sig en Datter, som ved Skiftet efter sin Moder arver omtrent 6000 Rdl.
5. Hans Muus, Forfatteren til disse Optegnelser.

Efter min Morbroders Død 1769, i hvis Huus jeg var, forblev jeg hos Enken som blev gift med hans Fuldmægtig siden Kiøbmand Eskildsen, der endnu lever i Kierteminde, i eet Aar indtil Paaske 1770, da Borgermester og Byefoged M. Bendz antog mig til sit Contoir, men han og hans Kone opdrog mig tillige til Guds frygt og gode Sæder. Jeg havde tilforn gaaet i Byens Skrive- og Regneskole og lært Fadervor og Luthers Catechismus paa Tydsk og Dansk og Pontoppidans bekiendte store Religionsbog og Lassens bibelske Kierne i Spørgsmaal og Svar; men intet videre. Man var endnu den Tid saa langt tilbage i Undervisning i de afsides Stæder, at hverken Historie eller Geografie blev lært andensteds end i de latinske Skoler. Hos Borgermesteren maatte jeg efter Aarets Tider tage Haand med i alting, snart arbeidede jeg saavidt jeg formaaede det i Marken, i Gaarden, i Haven, snart i Contoirforretninger, der ikke vare faae, efterdi han tillige var Postmester, Byeskriver, Herredsfoged etc. Borgermesteren var en retsindig Mand i hvis Haand, ligesom i hans Huus, Forstand og Orden havde Sæde. Han taalte ikke den mindste Uorden hos Nogen i sit Huus uden at laste den, og han straffede sine Børn og mig, dersom vi tillod os mindste Fornærmelse eller Uartighed mod Nogen, især holdt han meget over Agt mod Ældre og mod Tjenestefolkene. Hans

store Orden strakte sig ogsaa over en for hans Tider vakker liden Bogsamling. Han tillod Ingen at komme i det Værelse, og jeg kom der kun en sielden Gang i et Erinde. Jeg havde megen Sands for Læsning, men han taalte ikke, at jeg pleiede denne Sands, og mindst i og ved hans Bøger for ikke at faae dem i Uorden; men denne gjorde at jeg vidste at tilvende mig Tid efter anden Holbergs og Büschings Skrifter og blev greben; men da han kom til Vished om, at jeg behandlede dem godt og satte dem tilbage i god Orden, fik jeg siden Lov til at benytte Bøgerne i mine Fritimer. Han døde 1777 strax førend hans ældste Datter, min Kones Moder, bortgiftedes med Sognepræst Lars Fog. Det var i Oktbr. Maaned. Jeg har aldrig glemt den vennehulde blide Godhed, denne Præst viste mig da og hver Gang han var der, og den Trøstens Olie han gydede i min saarede Barm, naar han fornaim at jeg iniellem blev noget haardt medtaget. Letsindig og overgiven af Naturen og ganske Naturens Søn maatte jeg ofte forløbe mig; især var jeg i høyeste Grad ubetænsom, og en saa levende men tillige urigtig Indbildningskraft, der tog en desto skievære Gang formedelst ufordøyet Læsning, at jeg feilede inden jeg tænkte derpaa. Da Borgermester Bendtzes Søn Christian Bendtz fik Faderens Embede, forblev jeg hos ham og hans Moder, der levede i Fælledsskab med hendes Søn. Da han var ung og fyrig, reiste han meget bort, snart paa Jagt og i Besøgelser, men ogsaa ofte i Forretninger. Tid efter anden fik jeg mer dannet Smag ved min megen Læsning, der, nu Sønnen aarlig kiøbte nye Bøger eller fik dem fra et i Egnen oprettet Læse-Selskab, tog til fordi han vaagede over at jeg ikke gik ud i noget Selskab, men var bestandig hiemme naar jeg ikke var paa Brolykke eller Lundsgaard Herregaarde for at skrive.

Til sidst, det er at sige fra 1774, da jeg var confirmeret, kunde jeg varetage de fleeste af Byfogdiets Embedsfovretninger og forestod alene alle Kongl. og Byens Skatteregnskaber og Skifter og Auctioner og fik meget Løb i mange Sorter Forretninger. Ved Tinget førte jeg Protocollen, og ved at læse alle Hedegaards juridiske Skrifter fik jeg ogsaa noget Løb derudi.

Alle Indvaanernes Contrakter, Skiøder og Obligationer skrev jeg og derved og ved andre Leiligheder tiente jeg til Klæder og til en og anden Bog. Fra 1776 tiente jeg Byefogden som Fuldmægtig og forestod tilsidst alle hans offentlige og private Ting, saa at han maatte til at tage Haand i med, da jeg i Aaret 1779 tog afsted. I 7 Aar havde jeg uden at have andre at raadføre mig med end Bøger besluttet at reise til Kiøbenhavn for der at lære og see Noget, og ved Correspondance med min Broder Thor, som den Gang foer som Overstyrmand paa Vestindien, havde jeg faaet i Hovedet at tage derhen for at søge Død eller Brød. Efter en Præste-Enke Morsing i Svendborg havde jeg arvet 30 Rdl., jeg havde i de sidste 7 Aar tient og oplagt omtrent 50 Rdl. og lagt mig nogle Klæder og Linnedt til og faaet det Løfte af min da gifte Søster Anna Sophia at erholde Kost hos hende de første 6 à 8 Uger og ligge hos min Broder. Jeg havde læst flittig i Reisebeskrivelser, i Dansk Atlas, i Holbergs Historie og flere historiske Værker og i flere da mere og mere tiltagende danske Skrifter ogsaa i de skønne Videnskaber og virkelig fundet et Chaos af Begreber som behøvede at ordnes for at vorde til Nytte.

Man tænke sig den Forundring det opvakte i vor By, hvor man ikke var vant til at see sig om i Verden, da jeg pludselig bekendtgjorde mit Forsæt. Jeg formaade ikke at sige det mundtlig til Byefoged Bendtz men skrev ham det til. Jeg havde hos ham og Moder, ligesom tilforn hos hans Fader nydt Opdragelse og Anførsel til Flid og Tænksomhed. Han havde havt et faderligt Øye med mine Ungdoms-Handlinger, og, fordi jeg tillige havde hans Velfærd under Hænder, søgt at styre mangt et slibrigt Skridt. Hos ham og Moder fik jeg den Retning, den Læselyst, som siden blev til Vane og som mit hele Liv udgjorde mit Livs Lykke og den Munterhed som vel anvendt Tid medfører. Aldrig har jeg derfor glemt denne vakre Families Godhed og Omsorg, som videre frem skal sees, og som mine Børn aldrig heller maa forglemme. Han var da betænkt paa at anbefale mig til Fuldmægtig hos Cancelliraad Mølmark i Faaborg, men bifaldt mit Forsæt da han hørte at det var vel overlagt. Med Taarer,

ret hede Taarer tog jeg Afsked fra en Bye, hvor jeg havde levet i 20 Aar og hvor jeg havde nydt Med- og Modgang og nogle brave Menneskers Velvillie. I August 1779 reiste jeg med min Svoger Præsten Kihls Broder der deponerede fra Nyborg Skole, og da vi havde fri Vogn giennem Siælland, kom jeg til Kiøbenhavn for mindre end 3 Rd.

Nu var jeg da i Kiøbenhavn; en pludselig Forandring for et ungt Menneske, der var sin egen Styrer, og fra en afsides Egn i Riget, uden anden Erfaring end den jeg havde fra Forretninger og slet fordøyet Læsning, og uden Menneske- og Verdenskundskab. Kjøbenhavn havde da en blomstrende udstrakt Handel i Anledning af den nordamerikanske Krig, hvori Frankrig, Holland og Spanien vare blevne indviklede; og denne i vor Handelshistorie, som i Statens, mærkelige Epoke, havde begyndt at udbrede sine Følger til andre Stæder. Aalborg, Randers, Helsingør, Svendborg, Altona og Flensborg i Danmark og nogle norske Stæder tildrog sig Skibsfart og Handel og mange Næringer opkom og satte Menneskene i Virksomhed. I 4 Uger var jeg blot Tilskuere og gjorde mig bekendt med Stadens mangehaande Ting saavidt min indskrænkede Forfatning tillod. Kost havde jeg fri i de første 8 Uger og Logie i den første Vinter.

Fra Inspecteur, nu Kammerraad Brøgger i Randers som da boede i Kierteminde havde jeg Anbefalingsbrev til Kammerraad og Renteskriver Hilmand, som da havde til sit Islandske og Finmarkske Contoir saavel de nye Consumtions-Sager fra Jylland og Fyen i Anledning af at Kongen fra 1778 havde ophævet Forpagtningerne og ved Inspecteurer og Forvaltere lod Consumptionen administrere for Kongens Regning. Jeg tænkte ikke mere paa Anbefalingen og havde begyndt at berede mig til nogle Studier ved Hielp af en Bekiendt, da Hilmand i Oktbr. 1779 lod mig kalde og spurgte mig om jeg fra den første vilde gaa ind som Volontær i hans Contoir, og naar han da saae at jeg havde Lyst og Evne til Forretninger, vilde han engagere mig derved. Tilbudet antoges og jeg begyndte strax. Jeg arbeidede baade i de Islandske og i Consumtions-Sagerne: to ganske forskjellige Ting. De Islandske Sager stode under den ogsaa i den

lærde Verden bekiendte Etatsraad, siden Conferentsraad Erichson, som var Deputeret i Rentekamret og for de Islandske Sager havde Sæde i Generaltoldkamret. Consumtions-Sagerne bestyredes af Justitsraad Lübecker som Committeret og var da de 2 bekjendte dulige Mænd Geheimeraad Stemann første Deputeret og Conferentsraad Schleth anden Deputeret.

Den Øvelse jeg havde i Forretningerne og den ufortrødne vedholdne Flid jeg anvendte, saa og den synderlige Opmærksomhed og Iagttagelsesaand jeg var i Besiddelse af, gjorde mig efter nogle Ugers Forløb uundværlig for Contoiret. Den Islandske Copiist Snefuld, som var den eneste der kiendte ret til de Islandske Sager, og som derfor blev brugt ved Correspondancen, bekymrede sig kun derom. Revisor J. og Fuldmægtig Møller kun om den Islandske Revision. Ved Correspondancen af Revisions-Sagerne var ansat for det første en Fuldmægtig Henningsen og en Volontair og jeg havde Skriveriet og Revisionen af det første Aars Consumtions-Regnskaber. Ved disse kom jeg især i Kast med.

Ved Aarets Udgang skeete den Forandring med Personalet, at Henningsen gik over og fik det ny oprettede Contoir for de Norske Consumtions-Sager, og Fuldmægtigen i det Vestindiske Contoir Tønderlund kom igjen ind som Fuldmægtig. Nu fik begge vi Volontairer Gage, 80 Rd., og den anden Volontair Jensen Copibog og jeg Brevskriveriet og Revisionen. Ved Siden af Tønderlund, denne i Statsvidenskaberne og Naturhistorien lærde Mand, der ved Reiser og Studier havde uddannet sig, lagde jeg Grunden til min Lykke i Kamret.

Imidlertid havde jeg endnu en anden Lykke, der havde Indflydelse paa mit Vel og min Lærelyst. Jeg blev kiendt med min sl. Broder Lauridses Ungdomsven en lærd Student der manuducerede til Philosophicum, siden Formand for Studenterne, Boesen, og med en Student Lemming, nu Cancelliraad og Revisions-Chef i Cancelliet. Disse toge sig af mig og min Læse- og Lærelyst og gav den en klog Retning, ligesom Boesen dannede min Smag og mine Sæder og optog mig i sit Søndags- og Aften-Selskab. Jeg giennemgik nu et Compendium i Historien

og Geografien og begyndte paa den latinske Grammatik og tyrede Cornelius, Eutropius og Justinus. Disse Forberedelser, forbundne med Læsning i gode Bøger, var det som gjorde det muligt at nyde Tønderlunds Veiledning og Vink. Mit Begreb aabnede sig hver Dag og med det min Flid paa Contoiret, hvor jeg var altid den Første om Morgen, og ved Flid og Skønsomhed tildrog mig mine Foresattes Opmærksomhed og Velvillie. Fra Oktbr. 1779 havde jeg besøgt Conferentsraad Colbiørnsens juridiske Collegium, antaget mig en Manufacteur til dansk juridisk Examen, som jeg underkastede mig Apr. 1780 og erholdt bedste Character. Ingen paa Contoiret vidste at jeg var ogsaa flittig udenfor det. Arbejde og nyttig Anvendelse af min Tid havde jeg saa meget i min Magt, at jeg sikkert, en enkelt Dag undtagen, arbejdede 16 Timer af 24. Et Skiftebrev efter Admiral Hoppe afskrev jeg paa samme Tid for Procurator, siden Landsdommer Bendz og tiende derved 30 Rd. Nogen Understøttelse havde jeg af min Broder, saa at jeg temlig godt slog mig igiennem. Mod Slutningen af Aaret 1780 afgik Tønderlund som Renteskriver for det københavnske Told-Contoir og Fuldmægtig Thaarup kom i hans Sted. Nu havde Collegium besluttet at ansætte en Kgl. Copiist i Contoiret, og Kammerraad Hilmand foreslog mig. dertil; men Rosenstand-Goiske, nu Etatsraad og Deputeret i Collegiet, da Volontair i det Siellandske Consumtions-Contoir erholdt Pladsen. Han var en bekiendt dulig Student, og da begyndte man at fremdrage Studenter til Collegierne som erholdt Kgl. Befaling at de fremfor Ustuderede skulde vælges til Copiister og Fuldmægtige. Jeg kunde altsaa ikke derved ansees til sidesat. Han var derhos ældre baade i Alder og som Volontair, og jeg havde nu begyndt paa at lære noget Engelsk for at kunne gaa til Vestindien hvor jeg havde Løfte om at vorde ansat som Fuldmægtig hos Byfogden paa Christianssted efter Tønderlunds anbefaling. Men min Broder som kiendte min Constitution og det vestindiske Clima fraraadte min Beslutning, og den blev opsat.

I Contoiret havde jeg nu gjort Bekiendtskab med Rosenstand-Goiske, og jeg modtog hans venskabelige Tilbud at ville

gaa en latinsk Author igiennem med mig; jeg tog da igien fat paa Donaten og tyrede Eutropius og Cornelius Nepos og en Del af Justinus, løb et historisk Compendium og Geografien paa ny igiennem og blev derpaa i Foraaret 1781 af Professor Abraham Kall inscriberet som Student ved Academiet, som paa den Tid lod sig gjøre. Jeg havde nu besluttet at ville gaa videre i Studeringer, men Contoiret gav mig meget mere at bestille end før, og da mine Udgivter tiltog, og min Broders Understøttelse ophørte, maatte jeg søge at tiene uden for Contoiret ved Commissioner og ved Undervisning i Regning i den ny oprettede Klasse-Skole, den første Realskole i Kiøbenhavn, saa at jeg ikke fik Tid eller længer Lyst, hvortil især bidrog en svær vedvarende Obstructions-Sygdom, hovne Been og Hovedpine, der tilsammen viste, at jeg havde siddet formeget i eet væk, og at jeg maatte give mit Legeme Bevægelse, om jeg vilde komme igien til Helbred. Nu frekventerede jeg et Sommerselskab nogle Studerende og Kammeralister havde oprettet og for at kunne have min Eftermiddag i det mindste 3 eller 4 Gange om Ugen fri til Adspredelse, maatte jeg paa Kamret om Morgenens Kl. 6 à 7. Jeg faldt nu til Keglespil, hvori jeg havde stor Øvelse og i 2 Aar havde jeg min Middags- og Aftenspise og flere saadanne Udgivter bestridte ved Gevinst fra Spillet. Det var ellers et udsøgt got Selskab af sædelige, vittige og oplyste Personer, ved hvis Omgang og Samtaler jeg vandt næsten hvad jeg tabte i Tid. Desuden fik jeg nu snart mit Helbred tilbage og Erfarenhed lærte mig at dersom jeg skal være frisk og munter til Arbeid maa jeg have stærk Bevægelse i den fri Luft. Jeg vedblev min Flid i Kamret og tilveiebragte mig Ord derfor. I Oktbr 1782 blev Rosenstand-Goiske Fuldmægtig i det Vestindiske Contoir, og jeg hans Eftermand som Copiist i det Jydske og Fyenske Consumtions-Contoir, som nu var bleven skilt fra de Islandske Sager, der gik over til Rentekamret. I Aaret 1783 lærte jeg saameget Fransk af Busch, nu Secretair og Toldkasserer i Christianssand, at jeg kunde læse en fransk Historiker; ham lærte jeg igien at skrive en smuk Haand, som jeg var stærk udi og som han manglede nu han vilde gaa ind i Kamret som

Volontair. Lidt Tysk kunde jeg tilforn. Nu lærte jeg noget mere af en tysk Student. Min Flid tiltog i Kamret nu Grev Reventlow var bleven Chef for Collegiet. Han kom efter at Mængden fra Contoir-Cheferne og til Copiisterne ikke gjorde meget ved Forretningerne fordi de ikke erholdt eller dog meget seent Befordring, og at derfor mange Sager og Regnskaber vare uafgjorte, og fordrede et nyt Revisions-Contoir. Han kom til den Ende Kl. 8 op i Contoirerne og fandt dem alle tillukkede uden det jeg arbeidede udi, hvor han nogle Gange fandt mig Eene. Han kaldte Dem til sig efterhaanden Enhver kom, foreholdt dem deres Forsømmelse. De klagede paa deres Side over Mangel i Indkomster og over Til sidesættelse ved Befordring til Embeder i Provindserne, og nu udvirkede Greven en Kgl, Resolution at han maatte foreslaa dem til Befordring ved passende Leilighed. I en Tid af 15 Maaneder blev derpaa saa mange Fuldmægtige og Copiister befordrede at jeg fra yngst Copiist blev en med de ældste. Greven indførte ogsaa den Maade at Copiisterne i Fremtiden imellem skulde referere for Collegio og udarbejde Resolutioner paa det at Collegium kunde komme i Erfaring om, hvilke der kunde fortiene Befordring i Kamret og hvilke udenfor. Jeg blev udseet til at blive i Kamret. I April 1794 døde den 2den Fuldmægtig i Tønderlunds Contoir, han foreslog mig til hans Eftermand og bifaldtes af Collegio og stadfæstedes af Kongen. Nu kom jeg i et nyt Løb af Forretninger, men ogsaa i det vigtige Kiøbenhavnske Contoir, hvor meget var at varetage og af mere Vigtighed end i et Consumtions-Contoir. Man var da tilbage i Revisions-Arbeidet og maatte endnu mere blive det, fordi de Kiøbenhavnske Regnskaber vare aarligen bleven større og i megen Forvirring efter Justitsraad Rahbek. Her arbeidede jeg ogsaa med Flid og til min Contoir-chefs Fornøjelse. Han havde en vidtløftig Correspondance og Copiisten og det øvrige Personale kom ikke op førend Kl. 10 à 11 og gik igjen Kl. 1. Jeg var der Kl. 7 à 8 hver Morgen og lige saa længe som Collegierne var samlet, sædvanlig Kl. 3 à 4 Efterm., hvorimod jeg ikke kom derop hver Eftermiddag. Her ved understøttede jeg Tønderlund; og vedligeholdte denne dulige

Mands Yndest og Velvillie. I Aaret 1785 udstod jeg 2de haarde Sygdomme, en hidsig Feber og en Forraadnelsesfeber, der meget nær havde lagt mig i Graven. I April 1786 afgik første Fuldmægtig, nu Kammerraad og Toldskriver Rømer, fra Contoiret til Nakskov som Told-Inspecteur. Jeg rykkede op i hans Post. I Mai 1787 kaldtes Contoir-Chefen, Tønderlund, ned i Collegio som Committeret og tillige som Kammersecretair.

Nu blev Spørgsmaalet — hvem af Fuldmægtigene i alle Contoirerne skulde have Kiøbenhavnske og Siellandske Told-contoir? Jeg var den næstyingste af dem alle 9, men jeg var i Contoiret, der var blevet ledigt og kiendte det, og jeg kunde maale mig i Kundskaber og Talenter med dem Alle undtagen med Rosenstand-Goiske, som overgik os alle deri; men Conferentsraad Schleth, som den Tid som anden Deputeret styrede Codillen, var ikke Rosenstand-Goiske gunstig, og ingen af de øvrige Fuldmægtige søgte Contoiret baade fordi det havde egne og ukiendte Forretninger og fordi Renteskriveren maatte lønne selv mange Folk for nogenlunde at faae Forretningerne ordnede. Rosenstand-Goiske søgte det ei heller, men han sagde mig siden at han havde ventet at jeg ikke havde modtaget Contoiret uden at henvise det til ham først, eller rettere sagt han som ældre Fuldmægtig havde gjort sig Haab om, at Collegium skulde have tilbudt ham Contoiret, men det skeete ikke. Jeg tilstaaer, at jeg skyldte Rosenstand-Goiske den Opmærksomhed at have underhandlet med ham om min Stilling; men han havde noget frastødende og singulairt i sin Adfærd, og var ikke yndet af nogen i Collegio eller af de andre Fuldmægtige; endskiønt han overgik de sidste og nogle i Collegio selv i Kundskaber og Talenter. Sagen bestod i at jeg som næstyingst Fuldmægtig ikke gjorde mig Haab om Contoiret; og ikke heller ønskede det. Ligegyldig om hvem det blev tildelt, holdt jeg mig fra at søge derom indtil jeg blev uformodet kaldet ned i Collegio og sagt at det havde udseet mig til Renteskriver for Contoiret. Nu skulde jeg have havt den Resolution strax at frabede mig det og at henvise til Rosenstand-Goiske, som jeg med Fornøyselse vilde have tient under, jeg burde have gjort det af Forsigtighed

for ikke at støde Rosenstand-Goiske, men jeg havde faaet Conferentsraad Schleth, som yndede mig og ikke R.-G., til hans Ugunst, som den Tid sagde meget. Det var allerede afgjort i Collegio at jeg skulde have Contoiret, og jeg burde ikke frastøde en Gunst, som var den eneste Stytte jeg havde. Overalt maatte her i et Øyeblik tages Resolution, og den blev at jeg med Taknemlighed og med Løfte om vedvarende Flid modtog Tilbudet. Endnu samme Dag affattedes Forestillingen og den 24 Maii 1787 udnævnte Kongen mig til Renteskriver. Jeg har omstændelig talt om de Omstændigheder, som i min snevre Sirkel uden andre Velyndere end Collegium, der skønnede paa min Flid, fremkaldte denne udmærkede Lykke, efterdi den gjorde Opsigt og mange udenfor Collegiet, som kiender Rosenstand-Goiske som Videnskabsmand af Talenter, ikke uden Grund troede ham tilsidesat. Mig selv voldte det Ubehageligheder i flere Henseender, men jeg overvandt dem ved med Klogskab og Flid at bestyre Contoiret og dets Arbeidere.

4 Aar derefter, da Statsministeren, Geheimeraad Scheel var bleven Præsident i Collegio, og Conferentsraad Schleth var død, kaldes Rosenstand-Goiske til Kammersecretair og nogle Aar derefter til Committeret, nemlig i Marts 1797 i Kammerherre Adellers Sted. Denne Befordring af R. G. var mig til stor Glæde og ham til vedbørlig Satisfaction.

Jeg forestod mit Contoir til Collegii Fornøjelse og min egen Tilfredshed endskiønt jeg havde 2 Fuldmægtige: Brun og Bredal, som gjorde mig det surt nok, den ene ved sin Kaadhed og Forsømmelse, den anden ved Særhed, der tilsidst udartede til Galsskab; men i Aaret 1795 indtraf det, at Enkedronningen Juliane Marie døde, og at samtlige Renteskrivere efter Hof-Ceremoniellet skulde bære Voxlys ved Lig-Processionen. Tonen var i den senere Tid bleven meget forandret, og kun faa var for saadan Lakaitieneste. Nogle gjorde sig syge, men paa Omgangsbrevet, som jeg ansaae for en Indbydelse og ingen Ordre, tegnede jeg og Tofte, nu Committeret i Collegio, at vi ikke kunde have den Ære at modtage Indbydelsen. Stiftamtmand Moltke var bleven Kammerpræsident og lod Kammersecretairen gaae omkring for

at formaa samtlige Renteskrivere ved Generaltoldkollegiet dertil, men han kom i Contoiret og i Alles Overværelse og i en haard Tone forlangte min endelige Beslutning. Dette bestemte mig til at vedblive at frabede mig Deltagelsen i Hof-Ceremoniellet, da Præsidenten derom ogsaa lod mig kalde. Herover blev han mig særdeles ugunstig, som i lang Tid vedblev; thi da han 2 Aar derefter forestilte endog nogle yngre Renteskrivere til Kammer-raader, blev jeg som ældre stiltiende forbigaaet.

I Aaret 1788 blev jeg bekiendt i Kiøbmand Jessen, siden Overformynder og Kammerraad, hans Huus, hvor jeg boede, med Murmester Blikfeldts Enke Regine Dermann. Vore Gemytter stemte overens. Hun var en ædel, blid og agtværdig Kone, og havde Friere hun ikke skiøttede om. Vort Bekiendtskab gik Tid efter anden over til Fortrolighed og denne til indbyrdes Kiærlighed. Hun blev min Kone i August 1788, og da hun efter de Tidsomstændigheder var en velhavende Kone, kunde jeg nu først nyde Livet; thi endog som Renteskriver havde jeg kun knap Udkomme, efterdi min Løn paa 500 Rd. nær gik med til Folkeløn og Skrivematerialier. Hun beboede en rummelig Gaard og jeg kunde derved give 2 af Contoirfolkene frit Huus og Kost. Jeg havde fattig Familie og den ædle Kone understøttede dem paa en blid og forekommende Maade. Min Brodersøn Ludvig, som fra Roeskilde Skoele blev tagen i vort Huus, blev hende i Søns Sted, og ligesom hun moderlig sørgede for hendes afdøde Mands Søster og Børn, hvoraf den ene var i vort Huus, nu gift med Mægler Møhl, saaledes sørgede jeg for at gjøre Hende og hendes retskafne Fader Livet behageligt. Den mellem hende og Halv-Søstre, Fru Grell og Mad. Dirks værende Tvist fik jeg Tid efter anden bilagt, saa at Familien nu igjen omgikkes i fortroeligt Venskab. Men vor lykkelige Sindsstemning blev forstyrret ved min Kones tiltagende Sygelighed, der al anvendt Umage og Bekostning uagtet lagde hende i Graven i Foraaret 1791 gammel 38 Aar. Jeg stod nu forladt af en elsket og æret Kone, hvis Død jeg inderligen begræd.

I mit Fødeland havde jeg ikke været i mange Aar. Det Tomme i mit Huus gav Anledning til en Reise i Fyen i August

s. A., hvor jeg besøgte min gamle Velgiørerske Borgermester Bendtzes Enke og hendes Søn i Kierteminde og dem som endnu vare tilbage af min Familie. Paa min Besøgelse i Steenstrup hos min Ungdoms Velynder Præsten Lars Fog og Kone traf jeg 12 Børn. Han og hun havde ved Flid og Eftertanke arbeidet dem fra en gieldbunden Forfatning til Velstand. Han havde faaet sine Præstegjorder udskiftet og indhegnet, han havde faaet Landhusholdnings-Selskabets Guldmedaille for Husflid og Ostetilberedning. Jeg fandt her hvad jeg søgte, huslig Glæde og Tilfredshed hos en Familie, jeg skyldte saare meget, og jeg ønskede at kunne i en saadan landlig Forfatning opslaa min Bopæl; men dette lod sig ikke gjøre. Derimod udsaae jeg mig den næstældste Datter Maria Biørn Fog til min Kone. Vi havde Bryllup i Novb. 1791 og jeg levede lykkelig og vel med hende indtil 1795, da hun 4 Dage efter Barselseng med Laurids døde i Decb. paa vor Gaard Nye-gaard paa Landet, 21 Aar gl. af en da herskende Skarlagens-feber, hvoraf hun var bleven smittet førend hun fødte, og derfor ikke til at redde. Hun efterlod mig 3 Børn:

Regina Friderica, født 1792 den 4 August, gift 1810 med Grosserer Nagel;

Laurentia Mechtela, født 1794 den 1 Maii, gift med hendes Oncle og min Svoger, Controlleur Axel Fog den 20 Juni 1813;

Laurids Fog, født 1795 den 28 Decb., holdtes i Efterslægt-selskabets Realskole til 1811, da han kom paa mit Contoir den halve Dag og den halve hos Nagel for at lære Bogholderi og Handel, hvortil han var bestemt; men i Foraaret 1813 døde Told-Inspecteurs Fuldmægtig Hagen, og Laurids blev hans Eftermand i Juni 1813.

Til disse mine smaae Børn behøvede jeg en god Moder, og hende fik jeg i deres afdøde Moders Søster Caroline Fog, som var i vort Huus og ved sin Omsorg for Børnene fortiente at blive deres anden Moder, ligesom hun blev mig en kiærlig, from og huslig Kone. Hun har gaaet meget igiennem for at faae vore syv Børn: Maria, født den 16 April 1797, Ove, født den 3 Okt. 1798, Christian, født den 31 Dec. 1799, Hans Carl, født den 16 Marts 1801, Thor, født den 9 Juni 1803, Elias, født 16 Marts

1805, og Amalie, født 28 Aug. 1806, opdragne i den vanskelige Tid, vi leve udi, og den svære Bekostning og det Bryderie, Opdragelsen nu medfører.

Den 1 Novb. 1797 udnævntes jeg til tredie Told-Inspecteur ved Kiøbenhavns Toldkammer i den afskedigede Kammerraad Nerensts Sted. Da jeg overdroges Archivet og Correspondancen og Told-Inspecteurgaarden til Bopæl paa Toldbodpladsen, maatte jeg à tout prix sælge min gode Gaard ved Damhuset, ligesom jeg forhen havde med Tab solgt min Bryggergaard i Vimmel-skaflet lige over for Badstuestrædet; Eiendommene vare da kun lidet søgte, og mit Embede tillod ikke at have bemeldte 2de Gaarde.

Told-Inspecteur-Embedet erholdt jeg ganske uventet, ligesom det er mærkeligt, at det og mine foregaaende 2de Embeder, Fuldmægtig og Renteskriver, blev mig overdragne uden at jeg søgte dem. Jeg vidste ikke, at Kammerraad Nerenst attraaede sin Afsked, det gik meget taus til og til hans Eftermand var bestemt Toldskriver Boye, bragt i Forslag af Nerenst til Præsidenten, eller Told-Inspecteur i Bergen Justitsraad Lassen; men Collegium, især Malling, Trant og Tønderlund havde mig i Kikkerten især for at føre den ny Toldforordning af 1. Febr. 1797 i Gang, og pludselig lader Præsidenten mig kalde og sagde, at Collegium havde udseet mig til Nerensts Eftermand, om jeg vilde tage mod Embedet og skille mig ved min Gaard paa Landet, hvor jeg siden Ildebranden 1795 boede. Jeg modtog Tilbudet og Vilkaaret og flyttede til Paaske 1798 ind i Inspecteurboeligen. Min Gage fastsattes til 1000 Rd. og Deltagelse for $\frac{1}{3}$ i Told-Insp. Andeel i Confiscationer.

I Aaret 1806 erholdt jeg personligt Tillæg 200 Rd., 1808 udnævntes jeg til virkelig Kammerraad, 1813 til 2den Told-Inspecteur med 1400 Rd. Gage, 15 Juni til virkelig Justitsraad. Under Krigen var jeg af Providerings-Commissionen overdraget i 2 a 3 Aar Bestyrelsen ved Kongens Kornvarers Overførsel fra Lolland og Falster, som vare blokkerede af fiendtlige Krydsere. Foruden Omkostninger tillagdes mig derfor en Gratification af 2000 Rd. I Aaret 1826 Ridder af Dannebroke, 1832 første Told-

inspecteur, samme Aar i Anledning af min 50 Aars Tjeneste virkelig Etatsraad, den 30 April 1839 afskediget med 2500 Rd. Pension¹⁾).

Brevvexling mellem Ægteparret Pram og Oluf Christian Olufsen under dennes Udenlandsrejse 1795—96.

Meddelt af H. Ehrencron-Müller.

De her meddelte Breve, der paa et Par Undtagelser nær, alle findes bevaret i den saakaldte Bøllingske Brevsamling paa det store kongelige Bibliotek, indeholder adskilligt af Interesse og yder navnlig endel ikke uvæsentlige Bidrag til en Levnetsskildring af Pram, hvis Liv og Virksomhed er altfor lidet belyst i Forhold til den Rolle, han ubestrideligt spillede i vor Literatur i Slutningen af det 18de Aarhundrede. Samtidigt bringer de ogsaa et og andet af Interesse med Hensyn til Olufsen, men endel deraf er allerede bleven benyttet af Professor Johannes Steenstrup i dennes smukke Skildring i „Fra Fortid og Nutid“ 1892.

For Forstaaelsen af Brevene vil det være nødvendigt at meddele et Par Oplysninger om Brevskriverne, idet vi iøvrigt henviser til den ovenfor nævnte Livsskildring for Olufsens Vedkommende og for Prams til nærværende Tidsskrift 4. R. IV, hvor jeg har meddelt hans Breve til Kammerherre v. Warnstedt, samt til Dr. phil. F. Rønnings lille Artikel i Biografisk Lexikon.

Pram, der 1781 var bleven ansat som Fuldmægtig i Økonomi- og Kommercekollegiet i Bureauet for udenlandske og Konsulat-Sager, havde Aaret efter ægtet sin Forlovede, Jfr. Maria Magdalene Erichsen, en Datter af den bekendte Projektmager, Lægen Johan Gottfried Erichsen. Hans økonomiske Kaar, der allerede ved hans Giftermaal var yderlig slette, forværredes i Aarenes Løb og det hjalp kun lidt, at han 1786 blev Arkivar i Kommercekollegiet og Søpasskriver, hvilken sidste Stilling dog senere i Krigens Tid indbragte ham adskillige Sportler. Han var og blev en daarlig Husholder, og det var tildels for at forbedre sine Kaar, at han i 1795 stærkt tænkte paa at søge Embedet som Konsul i Tunis, hvorom endel af de nedenfor anførte Breve handler. Ægteskabet bragte ham heller ikke den Lykke, som han havde ventet, dertil var han og Konen altfor forskellige Naturer.

¹⁾ De sidste Linier har Etatsraad Muus langt senere egenhændig tilføjet.